

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezés a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtáránál. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr dr. Bajza József, könyvtári gyakornokot m. é. december hó folyamán kelt rendeletével segédőrré méltóztatott kinevezni.

Szamota István emlékezete. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának e nagytehetségű, a tudomány kárára oly korán sirba dőlt tisztviselőjéről dr. *Melich* János múzeumi őr a Magyar Nyelvtudományi-Társaság február 21-iki közgyűlésével kapcsolatban tartott igen megleghangú s tartalmaz emlékbeszédet, melyben Szamota történetírői s különösen nyelvtudományi munkásságát fejtegette.

A müncheni kir. udvari és állami könyvtár főnnállásának 350. évi fordulója alkalmából a *Münchener Neueste Nachrichten* 1911. február 4-ik száma érdekes áttekintést nyújt a nagynevű intézmény multjáról, melyet főbb vonásaiban a következőkben ismertetünk: A könyvtár megalapítója V. Albrecht bajor herceg volt, aki 1561. február 27-én nevezte ki Oertel Egyedet, Nürnbergből, könyvtárosává s ezzel a gyűjtemények némi nyilvános jelleget kölcsönzött. A herceg könyvgyűjteménye ekkor még meglehetősen szerény keretek közt mozgott. Dr. Hartig Ottó kutatásai szerint a herceg 1558-ban vásárolta meg Widmanstetter János Albert humanista és államférfi könyvgyűjteményét, mely ily módon magva lett a jelenlegi nagyszabású könyvtárnak. Widmanstetter könyvtárát legelsőbb Landshutban állították föl, de még ugyanazon évben átvitték Münchenbe, hogy más hercegi udvarok mintájára, a bajor fejedelmi székhelyen is legyen könyvtár.

Az 1554—60. években a könyvtár ideiglenes vezetésével Vend Erazmust, az akkori levéltárost bízták meg s a könyvtárt is a levéltár helyiségeiben szállásolták el. Nemsokára azonban külön diszes épületet emeltek a könyvtár és régiséggyűjtemény befogadására a királyi palota azon a szárnyán, melyet még ma is antiquariumnak neveznek.

Az új gyűjtemény legfontosabb gyarapodása volt 1571-ben a Fugger János Jakab-féle könyvtár megszerzése. A gazdag Fugger könyvtárában elsőrangú kéziratok s a tudomány minden ágára vonatkozó fontos művek voltak. Egy másik különösen értékes alkotórésze volt a gyűjteménynek Schedel Hartmann nürnbergi orvos könyvtára, melynek állaga mélyen visszanyulik a középkorba. Ezentúl gyorsan gyarapodott a müncheni könyvtár s csakhamar világhírre emelkedett.

Albrecht közvetlen utóda, V. Vilmos herceg szintén erősen érdeklődött a könyvtár iránt és sokat tett fejlesztése érdekében. Még több érdemet szerzett e téren I. Miksa, a ki féltő gonddal örködött könyvtára építése fölött. A mikor 1632-ben a győztes svéd hadsereg Bajorországba nyomult, Miksa rendeletére a könyvtár legnagyobb kincseit hordókba csomagolták s a burghauseni erődbe szállították. Az óvatosság nem is volt fölösleges, mert Gusztáv Adolf katonái úgy a választófejedelmi könyvtárt, mint kincstárt is megdézsmáltak. Az erről szóló tudósítások azonban annyira ellentmondók, hogy a tényleges kárt megállapítani nem lehet. Mikor két év multán a nördlingeni ütközet folytán Tübinga a Liga kezébe került, Maximilán a maga számára követelte az ottani gazdag könyvtárat s átvitette Münchenbe, hogy «kiköszörülje — úgymond — a csorbát», a mit a svédek ejtettek könyvtárán. Ekkor került Münchenbe, egyebek közt, az a pompás wittenbergai biblia, melyet Ágost szász választó, Luther és Melancthon ifj. Cranach Lukács által festett arczképe díszít.

Hála a Miksa herceg által kiadott szervezeti utasítás jelességének a könyvtár a későbbi utódok alatt is állandóan gyarapodott és fejlődött. A belföldi irodalom gyűjtésére nézve igen fontos volt Ferdinánd Mária fejedelemnek 1633-ban kelt rendelete, melyben meghagyta, hogy az országban nyomtatott könyvek mindegyikéből egy kötelese példányt ingyen kell a fejedelmi könyvtárnak átengedni. Kiváltképp bőven gyarapodott még a könyvtár Károly Tivadar fejedelemsége alatt, a ki jobb helyiséget is bocsátott rendelkezésére az ú. n. akadémiái épületben. Ő alatta vásárolták meg Viktorius Péter olaszországi filológusnak, kora egyik legkiválóbb tudósának a könyvtárát. 1766-ban a mannheimi udvari könyvtár részére szerezte meg báró Redinghoven történeti emlékekben gazdag kéziratgyűjteményét, ezt követte 1769-ben a négy Canevarius nagyszerű kéziratgyűjteményének a megvétele. Minde szaporulat Károly Tivadar halála után átkerült Münchenbe.

Főleg a középkori anyagban szaporodott az udvari könyvtár a XIX. század elején, a mikor a szekularizáció folytán a régi bajor kolostorok könyvanyaga is állami tulajdonba került.

A fejlődés bekoronázásául tekinthető I. Lajos király azon intézkedése, melylyel a nagyszabású gyűjteménynek új hajlékot emelt. 1834—1842-ben épült a Ludwigstrassen az a pompás firenzei stílusban készült palota, mely a királyi gyűjteménynek valóban királyi foglalata. G. P

A szófiai Nemzeti Könyvtár kéziratainak és régi szláv nyomtatványainak leíró katalógusa. Czoneff B. bolgár egyetemi tanár a szófiai Nemzeti Könyvtár (Narodna Biblioteka) kéziratainak és régi szláv nyomtatványainak a leíró katalógusát adta ki; a kiadvány czime: «Opis na rako-pisité i staropečatnitě knigi na Narodnata Biblioteka v Sofija . . . Sofija 1910.» A kiadvány bevezetéséből megtudjuk, hogy a szófiai «Narodna Biblioteka»-t 1879-ben alapították, kéziratait és nyomtatványait állami segítséggel gyűjtötték. Nagyobb adománnyal a könyvtár szláv anyagát talán csak az egykori szófiai metropolita Miletij gyarapította, de hogy mennyivel, azt nem lehet megállapítani. A könyvtárnak becses keleti (török, arab stb.) kézira-

tai és könyvei vannak, amelyek mind az egykori viddini török pasa, ismert bibliofil Pazvantoolu könyvtárából valók. A Narodna Biblioteka Bulgária legnagyobb könyvtára, nagyobb mint az Egyetem könyvtára. Hogy nyomtatványainak mennyi a száma, Czoneff nem közli, a szláv kéziratokét és régi könyveket azonban leírásából megtudjuk. E szerint van a könyvtárnak 559 szláv kézírata és 46 régi szláv (bolgár) nyomtatványa. Czoneff a bevezetésben igen értékes megjegyzéseket tesz azon szláv nyelvi sajátságokról, a melyek alapján egy régi szláv (bolg.) kódex korát, írása helyét meg lehet határozni.

Czoneff katalógusa minket azért érdekel, mert leírásában néhány magyarországi szláv nyomtatványról is beszámol. Tudvalevő dolog, hogy az oláhok egyházi nyelve sokáig a középbolgár szerkesztésű egyházi szláv nyelv volt. Ebben vannak a régi egyházi szerkönyvek megfogalmazva s ilyen nyelvűek az oláhok részére nyomtatott XVI. sz. erdélyi nyomtatványok. A mikor pedig a budai egyetemi nyomdát föllállították, ez igen sok bolgár nyelvű könyvet nyomtatott. Czoneff katalógusában ezekből is többet leír. Leírásából a következőkről emlékezem meg részletesebben:

1. Gyulafehérvár, 1579. Báthori Kristóf rendeletére kiadott bolgár nyelvi szerkesztésű Evangeliarium, czime *Tetroevaggelie*. Czoneff 468. szám alatt írja le a Nemzeti Könyvtár példányát, a melyből ezeket közli:

«Повелѣнїемъ великаго воєвода. Бать | рь крїнцивъ. азъ лоринць дїакъ. | троудиха ђ семь | ѡспїсахъ кнїги сїѡ. | глѣмїи тетрѡв ѣ лїе. въ лѣто ѡ, тьск | щь ѡ ѡ, почеше сѣ сїѡ кнїгы, мѣца. фе | вроуарїе, КЕ. днѣ, ѡ сѡврѣшнше сѣ мѣца | мац, СИ днѣ. въ градѣ бѣлыград...»
Ezután címer, s a címer alatt ez van: «ПІ съ властію великаго воєвода. батьрь Крїцѡвъ. За ѡ, лѣтъ да не смѣть на тїнарь...»

E műről lásd még Archiv f. slav. Phil. VIII. 132., Hodoş-Bianu: Bibl. rom. v. I. 75., Magyar Könyvszemle régi folyam XV. Hodinka cikkében a 27., 28. számokat s esetleg 12., 15. számot is.

2. Bőjti triod, 1578. évi brassói kiadás, bolgár szláv redactió. Mint-hogy az illető könyvtár példánya csonka, bővebben nem írja le (nála 480. sz. alatt), de utal Karatajef I. 204-re és Hodoş-Bianu, Bibl. rom. vech. 68—69-re. V. ö. még Hodinka cikkét Magyar Könyvszemle, régi folyam XV. köt., 13. és 11. szám alatt.

A Balkán-népek irodalmának megújhodása terén fontos szerepet játszik a budapesti Egyetemi könyvnyomda, melynek sajtótermékei becsesek oláh, szerb és bolgár irodalmi tekintetből. Czoneff katalógusában a következőkről van említés:

3. Rukovódstvo k Slavenstěj Grammaticě... izdano trudom Avraama *Mrazoviča*... Vtoroje izdanije. V Budině gradě... 1800, 8° 192. l. (Czoneff 519. sz. alatt); megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban is. L. slav. 671. jegy alatt. Balogh István «A m. kir. Egyetemi könyvnyomda termékeinek címjegyzéke» című művében nem említi; Petrikben sincs róla szó.

4. *Kanon* pokajannyj... taže: Stichoslovije... naposlédok: Ključ... V Budině 1807, 16° 84. l. (Czoneff 513. sz. alatt, Baloghy, Petrik nem ismerik).

5. *Časoslov*, napečatasja blagosloveniem archiepiskopa i mitropolita Karlovačkago Gdina Stefana... v Budině... | (= 1815.) 8° 6 + 153. (Czoneff 514. sz. alatt, Baloghy, Petrik nem ismerik.)

6. Kniga sija zovomaja *Ogledalo* opisa sja radi potreby i polzovanija prepostějšym i ne knižnym jazykom bolgarskim... v Budině 1816. (Czoneff 523. sz. alatt, Baloghy 250. lapon hibásan írja le, Petrik nem ismeri.)

7. Različna poučitelna nastavlenija, sočinennaja ieremonachom Joakimom *Hadži*... V Budině... 1819. 4° XIII + 310. (Czoneff 525. sz. alatt, Baloghy, Petrik nem ismerik.)

8. Žitie svjatogo Aleksija čelovėka božija... sočineno... ot Konstantina *Ognjanoviča* rodom serba... V Budině... 1833. 8° 63. l. (Czoneff 530. sz. alatt, Baloghy 250. lapon hibásan írja le, Petrik nem ismeri.)

9. *Carstvennik* ili istorija bolgarskaja... Izdanie pervoje... u Budimu 1844. 8° 80. l. (Czoneff 539. sz. alatt, Baloghy 251. lapon hibásan írja le, Petrik nem ismeri, a Nemzeti Múzeum példányának jegye Turc. 402.)

Végül két brassói cyrill-betűs oláh nyomtatvány van Czoneffnél 556. és 557. sz. alatt leírva; minthogy bibliografiai irodalmunk ezeket sem ismeri, itt közlöm rövid címüket:

10. Floarē darurilor... Braşov, prin tip. Fridrich Herfurt 1808. 8° 8 + 174.

11. Uşa pokāintii... Braşov, tip. Joan Fridri... 1812. 4° 32 + 352.

Dr. Melich János.

Az amerikai könyvtárügy fejlődéséről a new-yorki Library Club 25. évi közgyűlése alkalmából kiadott ünnepi iratából a következő képet nyerjük: 1885-ben a legnagyobb tartott amerikai könyvtár: a washingtoni Library of Congress 565.000 kötetből állt. Ma már két közkönyvtár van Amerikában, melyek mindegyikében 2 milliónál több kötet van s négy olyan, melynek állománya a kongresszusi könyvtár 1885-iki kötetszámát meghaladja. Az időben csak két könyvtárban volt 300.000—500.000 kötet, 1909-ben pedig már kilencben; 100.000—300.000 kötet volt akkor 15-ben, ma 61-ben, 50.000—100.000 kötet volt akkor 30-ban s ma 141-ben. Az Egyesült-Államok területén 1885-ben csupán 48 könyvtár volt 50.000 kötetten felül, 1909-ben ellenben 218; az egész birodalom területén akkor 2987 könyvtár volt egyenkint legalább 1000 kötetten, ma pedig 5640. Az Egyesült-Államok összes könyvtáraiban lévő kötetek száma 20 millióról 63 millióra emelkedett. Az 1885-iki összes forgalomról nincsen statisztikai kimutatás, de van az 1876-ikéről, mely 8,800.000 kötetet s van az 1895-ikéről, mely 35 millió kötetet mutat ki. E két szám alapján az 1885-iki forgalmat hozzávetőleg 20 millió kötetre s az 1909-ikét 75 millióra becsülik.

E sokat beszélő számokkal kapcsolatban reprodukáljuk azokat a nem kisebb jelentőségű szavakat, melyekkel a Library World szerkesztője jellemezte

az angol-amerikai szabadkönyvtárak munkásságát, a tavalyi exeteri könyvtárgyülés alkalmából, amelyen néhány amerikai kollega is részvett. «Jó volna — írja a kissé epéshangú czikk, a melyben azonban van némi igazság — ha a brit, britgyarmati és amerikai könyvtárosok gyakrabban találkoznának egymás kölcsönös tanulmányozására és megbámulására. Az átlagos amerikai túlságosan önálló és az Egyesült-Államokon kívül eső könyvtári munka történetéről, föltételeiről és sikereiről igen keveset tud. Ez nem egészséges szellem, mert azt a hitet segíti elő, mintha másutt nem akadna jelentős könyvtári munka. Nem kevéssé mulatságos, hogy ezt az álláspontot nemcsak az egész nemzet, hanem egyes államok közt is észlelhetjük. Massachusetts épen hogy megtűri Florida munkásságát; Ohio meg Texasét. Az Unio szinte egyöntetűen mosolyog az ó-világ könyvtári munkásságának pusztá gondolatára is. Azt még csak megengedik, hogy az ó-világ is kezdeményezett egy keveset, de némelyek véleménye szerint ezt is az ujság-olvasótermek s a könyvvédő borítékok berendezésével tékoztatták el».

A világ legterjedelmesebb könyve állítólag a stockholmi királyi könyvtárban őrzött *Ördög bibliája*, melynek magassága 90 cm., szélessége 50 cm. s oly sulyos, hogy három ember kell a megemeléséhez. A kézirat 309 hártyalapból áll, melyek előállításához 109 számbórt használtak föl. Laponkint gót minuszkulákkal írt, kezdőbetűkkel díszített két-hasábos szöveg van. A bekötés négy cm. vastag tömör tölgyfalapból áll, melyet fémkapocs tart össze. E nagyméretű könyv első részét, úgy látszik, a X. században, a másodikat ellenben csak 300 év mulva írták Podlovice csehországi kolostorban. A szöveg tarka egyvelege az ó- és új-testamentomnak, héber iratoknak, Sevillei Izidor műveinek, Kosmas krónikájának, stb. A hatalmas kódexet a svéd hadsereg Königsmark gróf vezérlete alatt «szerezte» meg 1648-ban, közvetlenül a westfaliai békekötés előtt, Ulfilas híres gót bibliafordításával egyidejűleg, mely azóta az uppsalai egyetemi könyvtár féltve őrzött kincse. A kódex fucsa elnevezését egy legenda szolgáltatta, a mely szerint a hatalmas könyvet egy halálra ítélt cseh szerzetes az ördög segélyével egyetlen éjszaka írta. (V. ö. *Zeitschrift für Bücherfreunde*. Beiblatt. Uj foly. II. 200 l.)

Σ

